

עיונים לפרשת פרשת שמייני - החֹדֶשׁ עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבירה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבירה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

כבודה של ארץ ישראל

הרב שאולי גרינפלד

אלא בנושא אחד – הקדוש ברוך הוא מקדש את ישראל, שהם מקדשים את הזמנים.

אנו מקבלים כאן הגדרה מיוחדת: עם ישראל הוא המקדש את הזמנים. וכך ביאר רבינו הרב צבי יהודה הכהן קוק בשיחותיו³:

"הזמן הוא האדם בעולם. ישראל הם המקדשים את הזמן, הם המגלים את התוכן האלוהי של הזמן, הנותנים ערך ותוכן לזמן ולמציאות האדם בעולם, מכח העובדה של התגלות שם ד' עליהם. 'עם זו יצרתי לי, תהלתי יספרו'⁴. שמגלים את הקדושה של האדם בעולם, המגלים שם שמים שמופיע במציאות האדם בעולם".

עם ישראל עניינו לגלות את הקדושה בעולם. הזמן הוא קורות ימי העולם, ההיסטוריה של אנושות. הקדוש ברוך קידש את ישראל, וישראל מגלים את הקדושה האלוהית בכל המהלך של האנושות. וכפי שכתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל בספר אורות⁵:

"ישראל מספרים תהילת ה'. כח גבורה העליונה במלא תפארת מעשיו בכל מקומות ממשלתו, מעולם ועד העולם, ומרומם על כל ברכה ותהילה - זהו גורל ישראל".

גורל ישראל, כלומר: עניינו של עם ישראל, הוא לספר תהילת ה'. לגלות להופיע ולהודיע את כבוד ה' בעולם. לקדש את הזמנים. ולכן המצווה הראשונה שאנו מקבלים כעם היא מצוות קידוש החודש, מצוות קידוש הזמן.

אמנם, בפועל התורה לא מתחילה בפרשת החֹדֶשׁ,

השבת היא האחרונה מסדרת 'ארבעת הפרשיות', ובה אנו קוראים את הפרשת החֹדֶשׁ, לקראת ראש חודש ניסן שיחול בשבוע הקרוב. וכך פותחת הפרשייה¹:

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. החֹדֶשׁ הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחֹדֶשׁי השנה".

ברש"י הראשון על התורה כתוב:

"אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החֹדֶשׁ הזה לכם'. שהיא מצווה ראשונה שצטוו ישראל".

מדוע דווקא קידוש החודש היא המצווה הראשונה שניתנת לנו מעת שנהיינו לעם?

הגמרא בברכות² מלמדת שאין חותמים בשניים. כלומר כאשר ברכה מסתיימת ב'ברוך אתה ה'', אר כך יבוא רק נושא אחד ולא יותר, כמו: 'ברוך אתה ה' גואל ישראל'. הגמרא מקשה על כך ממספר ברכות, בהם אנו כן מסיימים בשני עניינים:

"על הארץ ועל המזון! - ארץ דְּמַפְקָא [שמוציאה] מזון. על הארץ ועל הפירות! - ארץ דְּמַפְקָא פירות; מקדש ישראל והזמנים! - ישראל דְּקִדְשִׁינָהוּ [שמקדשים] לזמנים; מקדש ישראל וראשי חדשים! - ישראל דְּקִדְשִׁינָהוּ לראשי - חדשים".

הגמרא מסבירה, שכאשר אנו חותמים: 'על הארץ ועל המזון', או על הארץ ועל הפירות' - אין זה סיום בשני עניינים, אלא זהו עניין אחד - הארץ שמוציאה מזון, הארץ שמוציאה פירות. וכמו כן כשאנו חותמים: מקדש ישראל והזמנים, אין זו חתימה בשני נושאים,

1 שמות י"ב א - ב. 3 שיחות הרב צבי יהודה שמות עמ' 132.

2 ישעיהו מ"ג, כ"א. 4

3 ישראל ותחייתו א. עמ' י"ח. 5

1 שמות י"ב א - ב.

2 מ"ט.

שהחישובים שנעשים בחוץ לארץ הם חסרי משמעות. מי שקידש את החודש הם בית הדין שבארץ ישראל, והחכמים שנמצאים בגלות, בסך הכל מבררים מה החליטו בארץ ישראל. וממשיך הרמב"ם וכותב, שבכך תלוי כל קיומנו:

"והנני מוסיף לך ביאור: אלא הינחנו למשל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל – חלילה לא-ל מלעשות זאת, לפי שכבר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את שארית האומה לגמרי – ואילו הנחנו שלא יהיה בית דין בנמצא, ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל – הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום אופן, לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים ולקבוע חדשים אלא באותם התנאים הנזכרים כמו שביארנו 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'⁸"

הרמב"ם התחיל לתאר מה היה קורה אם חלילה היתה ארץ מתרוקנת מעם ישראל, אך מיד עצר בעצמו: אין זה ייתכן – הקדוש ברוך הוא כבר הבטיח 'שלא ימחה ולא ישרש את שארית האומה לגמרי'. ולכן לעולם תהיה נוכחות יהודית בארץ ישראל, ועל סמך הנוכחות הזו, יקבלו כל ראשי החודשים והמועדים את תוקפם.

הרמב"ן השגותיו לספר המצוות, השיג על קביעתו זו של הרמב"ם. לדעת הרמב"ן האפשרות לקדש חודשים איננה מותנית בנוכחות של יהודים בארץ ישראל. אך גם לדעתו, לא ניתן לקדש את החודש אלא על ידי בית של שלושה חכמים שנסמכו בארץ ישראל, ואחר שנסמכו אותם חכמים בארץ ישראל, ביכולם לקבוע את לוח השנה גם כאשר הם בחוץ לארץ. ומה שהיום אנו מחשבים את הלוח למרות שכבר אין בנו דיינים סמוכים מארץ ישראל, מבאר הרמב"ן שהוא כיון שרבי הלל הנשיא קידש את כל ראשי החדשים:

"משעה שהסכים רבי הלל הנשיא ובית דינו על החשבון הזה ותיקן לדורות בחדשים ובשנים, קורא אני בהם "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם במועדם". וזה העניין הוא קיום החדשים והמועדים היום, עד יבוא ויורה צדק לנו".

אלא בסיפור בריאת העולם. וכפי שהמשיך רש"י והביא את ההסבר לכך:

"ומה טעם פתח בבראשית? משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים'⁶. שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

התורה פתחה בסיפור הבריאה, מפני כבודה של ארץ ישראל. בכדי ללמד את זכותו של עם ישראל על ארץ ישראל, מפני הבחירה של הקדוש ברוך הוא.

גם מצוות קידוש החודש, שייכת לכבודה של ארץ ישראל. וכך כתב הרמב"ם בספר המצוות⁷:

"דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מותר לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד. אבל בשעת הדחק, ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מותר לבית דין הסמוך בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים בחוץ לארץ".

בשביל לקדש את החודש, יש צורך בעשיית חשבון, שישמור את האיזון בין חודשי הלבנה לבין שנת החמה. ישנם גם שיקולים נוספים בקביעת ראשי החדשים, כמו הרצון שיום הכיפורים לא יהיה צמוד לשבת. את החשבונות האלו, מלמד אותנו הרמב"ם, יש לקיים דווקא בארץ ישראל. ניתן לקיימם בחוץ לארץ רק בשעת הדחק, וגם אז, רק על ידי בית דין שנסמך להורות ולדון בארץ לארץ ישראל.

הרמב"ם ראה את הקשר שבין קדושת ארץ ישראל לקדושת הזמנים, כאחד היסודות הגדולים של האמונה, וכך המשיך וכתב:

"ויש כאן יסוד גדול מיסודות האמונה, שלא ידעוהו ולא ירגישו בו אלא המעמיקים חקר. היינו: זה שאנו מחשבים היום בחוץ לארץ בסדר בעיבור שבידינו, ואומרים שיום זה ראש חודש יום זה חג – הרי בשום פנים לא בגלל חשבוננו אנו עושים אותו חג, אלא מפני שבית דין שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג או ראש חודש".

בזמן הרמב"ם חכמי ישראל היו בגלות, והרי שחישובי הלוח לא נעשו בארץ ישראל. ביאר הרמב"ם,